

Analiz: Uluslararası Hukuk Açısından Filistin ve Kudüs

Gülnur BALCI*

Özet

Kudüs, üç semavi din için de kutsal kabul edilen bir şehirdir ve tarihi boyunca farklı siyasi güçler tarafından kontrol edilmiştir. Şehrin statüsü uluslararası hukuk açısından karmaşık bir konudur ve İsrail'in Kudüs'ü başkent ilan etmesi ve şehrin statüsünü değiştirmeye yönelik girişimleri uluslararası hukuka alenen aykırıdır. Birleşmiş Milletler kararları ve Cenevre Sözleşmesine göre İsrail'in işgal ettiği toprakları kendi topraklarına katması hukuk dışıdır ve de yasaktır. Bu nedenle İsrail'in Filistinlilere yönelik terörizm boyutunu da aşan şiddet eylemleri hem insanı hem hukuki açıdan aykırıdır. Bu yazıda; Uluslararası toplum, Kudüs'te barış ve istikrarın sağlanması için daha fazla çaba göstermesi gerektiğini ve bu çabalar, İsrail'in uluslararası hukuka uymaya zorlanması ve Filistinlilerin haklarının korunması yönünde olması gerektiği anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Filistin, İsrail, Savaş

Abstract

Jerusalem is a city sacred to all three Abrahamic religions and has been controlled by different political powers throughout its history. The status of the city is a complex issue under international law and Israel's declaration of Jerusalem as its capital and its attempts to change the status of the city are in flagrant violation of international law. According to United Nations resolutions and the Geneva Convention, Israel's annexation of occupied territories is illegal and prohibited. Therefore, Israel's acts of violence against the Palestinians, which go beyond terrorism, are both humanitarian and illegal. This article argues that the international community must do more to ensure peace and stability in Jerusalem and that these efforts should be directed towards forcing Israel to comply with international law and protecting the rights of Palestinians.

Keywords: Jerusalem, Palestine, Israel, War

Giriş

Kudüs, insanlık tarihi açısından çeşitli dönemlerde önemli yerleşim merkezlerinden biri ve üç semavi din için oldukça önemli bir merkezdir. İslamiyet açısından ilk kible ve Hz. Muhammed'in miraca yükseldiği yer olan Mescid-i Aksa, Hristiyanlık için Hz. İsa'nın ağlama yolu, Yahudilik için ağlama duvarı Kudüs'te bulunmaktadır. Bu nedenle Kudüs yalnızca bölgesel açıdan değil, uluslararası toplum için önemli bir inanç merkezidir.

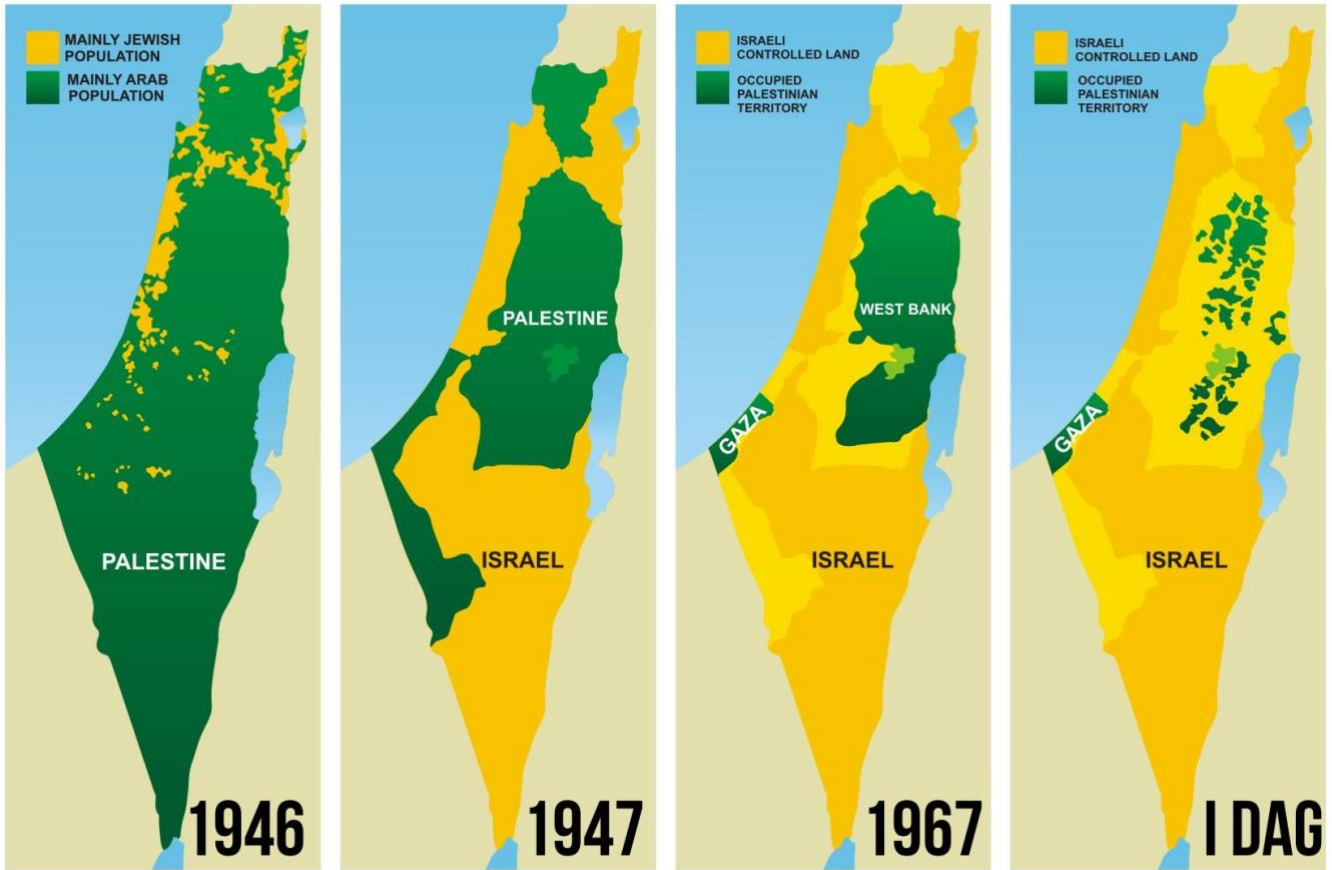
Kudüs, 1516 yılında Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine girmiş, bu hakimiyet süresince farklı dini ve etnik gruplar huzur içinde yaşamış, aralarında yaşanan ihtilaflar da barışçıl yollarla çözülmüştür (Biçkioğlu, 2020). Birinci Dünya Savaşı sürecinde Kudüs Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinden çıkmış, İngiliz mandası haline gelmiştir. O dönemde Wilson Prensiplerinden biri olan halkların kendi kaderini tayin hakkı olarak adlandırdığımız self-determinasyon hakkı Filistin ve Kudüs İngiliz mandası haline geldiğinde uygulanmamıştır. Milletler Cemiyeti manda haline gelen topraklarda kendi kaderini tayin hakkının uygulanması kuralını getirmiştir. Filistin'in İngiliz mandası haline gelmesi süreci halkın görüşüne başvurmadan gerçekleştirildiği için uluslararası hukuka aykırıdır (Ataöv, 1980, s.35).

Milletler Cemiyeti'nin 12 Ağustos 1922'de kabul ettiği Filistin Mandası Kararında 13. "Kamu düzeni sağlanırken, mevcut hakların korunması ve kutsal yerlere, dini yapılara ve sitelere serbest erişim, ibadetlerin serbest gerçekleştirilmesi dahil olmak üzere Filistin'deki kutsal yerler ve dini binalar ve sitelerle ilgili tüm sorumluluklar mandater devlete aittir" ifadelerine yer verilmiştir. 14.maddede ise "kutsal yerlerle ilgili hak iddiaları ve Filistin'deki farklı dini topluluklarla ilgili hak ve iddiaları incelemek, tanımlamak, belirlemek için özel bir komisyon kurulacaktır" maddeleriyle Filistinli yerel halk ile 1917 Balfour Deklarasyonu ile devam eden Yahudi göçleriyle gelen Yahudi halkının arasındaki anlaşmazlıkların çözümü bir komisyona bırakılmıştır. Milletler Cemiyeti'nin bir kararı olmasına rağmen Dünya Siyonist Organizasyonu'nun başlattığı göç dalgalarıyla Filistin'deki Yahudi nüfusu hızla artmıştır.

İngiliz Kabinesinin ilk Yahudi üyelerinden biri olan Herbert Samuel'in Filistin'de komiserliğe atanmasıyla birlikte Filistin'e gelen göçlerin kontrol edilmesi için Filistin Göç Departmanını kurulmuştur (Deveci, 2017, s.5). Bu düzenleme ile Osmanlı Devleti zamanında yasal olmayan göçlere meşru bir zemin kazandırılmış, Yahudi göçleri desteklenmiştir. Yahudilerle yerli halk arasında çok sayıda çatışma yaşanmış, Filistinliler kutsal yerleri kullanma konusunda mağduriyetler yaşamıştır. Bu mağduriyet örneklerinden biri El-Burak ya da Yahudiler açısından Ağlama Duvarı olarak bilinen Batı Duvarının kullanımı meselesidir. Duvara ilişkin oluşturulan Milletler Cemiyeti Uluslararası Komisyonu hazırladığı raporda "Duvarın ve çevresinin mülkiyetinin Müslümanlara ait olduğunu ve Duvar'ın Haram- Esh- Şerif bölgesinin ayrılmaz bir bölgesi olduğunu" (League of Nations Reports, 1930) belirtmiştir.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında Nazi yönetimindeki Almanya'nın Yahudilere yönelik izlediği politika ve yaptığı soykırım, Yahudilerin göç hareketlerinin hızlanmasına ve uluslararası alanda Yahudilerin daha görünür olmasına neden olmuştur. 1937-1939 yılları arasında Filistinli Araplarla Yahudiler arasında olaylar devam etmiş, bu olayları gözlemeyen İngiliz Komisyonu Filistin'in Yahudilerle ve Filistinliler arasında paylaşılmasını öngören bir fikir öne sürmüştür. Komisyonun raporuna göre Kudüs'e ayrı bir uluslararası statü kazandırılmalı, diğer topraklar ise Filistinliler ve Yahudiler arasında paylaşılmalıdır (The Problem of Palestine: Report on Royal Commission, 1937).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 29 Kasım 1949 tarih ve 181 (II) sayılı kararı ile Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurulması tavsiye kararı, Araplar açısından birçok olumsuz sonucu da beraberinde getirmiştir. Araplara göre uluslararası örgütün bir devlet kurulmasına dair yetkisi bulunmamaktadır (Ataöv, 1980, s.38).

Kaynak: Karen Melchior

Kurulan Yahudi devletinden sonra Kudüs'ün uluslararası hukuka göre sui generis yani kendine özgü bir niteliği olması gerektiği ifade edilmiştir. Kudüs'te yaşayan Arapların sayısı 105.000 iken, Yahudilerin sayısı 100.000'dir (BM Filistin Özel Komitesi Genel Kurul Raporu, 1947). Araplar Kudüs'te yerleşik halk iken, Yahudiler göç yoluyla gelmiştir. Kendi kaderini tayin hakkı göz önünde bulundurulduğunda hukuka

aykırı şekilde karar verilmiş, Arapların hakları ihlal edilmiştir. Birleşmiş Milletlerin kararı üzerine 1948 yılında İsrail devleti kurulmuştur. Kudüs'e uluslararası alanda özel bir statü tanınmış, yönetimi için de bir vesayet kurulu oluşturulmuştur. Filistin Özel Komitesinin yayımladığı raporda Kudüs'te vergi sistemine, kolluk kuvvetine, kullanılacak resmi dillere, yaşayan halkların temel hak ve özgürlüklerinin korunmasına dair birçok madde yer almıştır.

Cezayir'de yapılan Arap hukukçuları seminerinde "bir kentin uluslararası statü kazanması için halkın iradesinin göz önünde bulundurulması ve Trieste örneğinde olduğu gibi bir uluslararası antlaşmanın gerekliliği" (Ataöv, 1980, s.41) görüşleri ifade edilmiştir. İsrail'in hukuka aykırı davrandığı diğer bir durum ise Birleşmiş Milletler kararına aykırı şekilde şehirde sivil halka karşı kuvvet kullanmış birçok insan hayatını kaybederken, hayatta kalmanın zorluğu karşısında Araplar çevre şehir ve bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu olaylar sonucunda 1949 yılında Yahudiler Filistin'in büyük çoğunluğunda hakimiyet kurmuştur.

İsrail Filistinlilere yönelik saldırılarında Haganah ve İrgün terör örgütlerini destekleyerek sivillerin ölümüne neden olmuştur. Devlet destekli terörizm "Bir devletin diğer devletin işlerine karışarak bu devletin toplumsal yapısını tahrip etmek için terörizmi dış politikasının bir aracı olarak kullanması" (Başeren, 2002, s.185, akt. Kedikli, 2011, s.108) şeklinde tanımlanabilir. İsrail'in Filistin'e yönelik faaliyetleri uluslararası hukuk açısından devlet destekli terörizm faaliyetleridir. Ayrıca terör örgütleri yoluyla toprak sahiplenme hukuki bir yol değildir. Arap İsrail savaşları sırasında Kudüs'ün doğu kısmının Ürdün tarafından işgal edilmesiyle Kudüs İsrail ve Ürdün arasında paylaşılan bir bölge haline gelmiştir. 1967 yılına kadar bölünmüşlük devam etse de Mısır, Ürdün, Suriye ile İsrail arasındaki savaş durumu değiştirmiştir. Ürdün hakimiyeti altındaki Doğu Kudüs İsrail tarafından ele geçirilmiştir. Kudüs'ü birleştirme eylemi İsrail'in şehrin ilhakı ve Yahudileştirilmesi politikasının bir sonucudur.

BM Genel Kurulu'nun 1967 yılında aldığı 2253 sayılı karara göre "İsrail'in şehrin statüsünü değiştirmek için aldığı önlemlerden dolayı derin endişe duydukları, önlemlerin geçersiz olduğu, aldığı tüm önlemlerden vazgeçmeye davet ettiği ve Güvenlik Konseyine, Genel Kurula rapor vermesi gerektiği" belirtilmiştir. 1969'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 267 ve 271 sayılı kararlarla İsrail'in faaliyetlerine son verilmesi istense de somut bir gelişme olmamış, İsrail Güvenlik Konseyi kararlarını ihlal etmiştir. 30 Temmuz 1980 yılında İsrail Parlamentosunda kabul edilen Kudüs yasası ile Kudüs İsrail'in başkenti ilan edilmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 478 sayılı kararında "İsrail'in Kudüs'ü başkent ilan etme kararı, 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmesinde yer alan işgalci devletin işgal ettiği toprakları kendi topraklarına katması hukuka aykırıdır" ifadeleri ile İsrail'in Cenevre Antlaşmasına aykırı davrandığı ifade edilmiştir. İsrail'in bu kararı kabul edilemez niteliktedir. 1988 yılında başkenti Kudüs olan Filistin devletinin kurulduğunun ilan edilmesi, İsrail ile Filistin arasında yeni gerginliklere neden olmuştur.

1990 yılında Sovyetlerin dağılma sürecinde SSCB'den bir grup Yahudi göçü yaşanmış İsrail bu gelen Yahudilere yönelik yerleşme planlarının olduğunu açıklamıştır (Quigley, 1994, s.20). Oslo görüşmeleri sürecinde Kudüs taraflar arasında Kudüs konusunun ele alınacağına belirtilmesine rağmen bir sonuç alınamamıştır. İsrail'in Kudüs'e yönelik politikalarında şiddet eylemleri devam etmiş, uluslararası alandan gelen iş birliği ve barış görüşmeleri olumsuz sonuçlanmıştır. Yine 2003 Cenevre Barış Planında İsrail ve Filistin'in Kudüs'ün kendi hakimiyeti altında olan bölgeleri için başkent ilan edebilecekleri hükmüne yer verilmiştir. Uluslararası alanda alınan kararlara, imzalanan sözleşmelere, antlaşmalara rağmen İsrail hem Uluslararası hukuka hem de İnsan Haklarına aykırı bir şekilde şiddet eylemlerini sürdürmektedir.

Şu an Kudüs'te yaşanan olaylar değerlendirildiğinde İsrail'in sivil ve silahsız olan halka yönelik şiddet faaliyetleri Birleşmiş Milletler İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları hukuku çerçevesinde hemen son verilmeli, daha önce taraf olduğu ve BM tarafından alınan kararlar da göz önünde bulundurularak Müslümanların kutsal mekanlarına erişimi engellenmemelidir. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin İsrail'de yaşanan olaylara ilişkin 1967'de yargı yetkisinin bulunduğu dair kararı da dikkate alınarak söz konusu suçların işlenmesine neden olan kişilerin tespit edilerek sivillere yönelik şiddet eylemleri nedeniyle Uluslararası Ceza Mahkemesinde yargılanması gereklidir. Uluslararası toplumun bu şiddet eylemlerinin sona erdirilmesi için gerekli tepkiyi göstermesi oldukça önemlidir.

Kaynaklar

BİÇKİOĞLU, M. “GÖRÜŞ – Kudüs’te Osmanlı himayesi: Yavuz Sultan Selim’in Kudüs ziyareti”, (<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-kudus-te-osmanli-himayesi-yavuz-sultan-selim-in-kudus-ziyareti/2094651>), 31 Aralık 2020

DEVECİ, C. “Herbert Samuel Döneminden Filistin’e Yahudi Göçleri”, SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2017, Sayı 42, s.1-17.

KEDİKLİ, U. “Devlet Destekli Terörizm Nedeniyle Devletin Sorumluluğu”, Ankara Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, 2011.

SUCCESS, L. “United Nations Special Committee on Palestine”, (<https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/c17b3a9d4bfb04c985257b28006e4ea6/07175de9fa2de563852568d3006e10f3?OpenDocument>) 3 Temmuz 1947

TÜRKKAYA, A. “Kudüs ve Devletler Hukuku”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 35, Sayı 1, 1980

QUİGLEY, J. “The Legal Status of Jerusalem Under International Law”, The Turkish Yearbook of International Relations, Vol: XXIV, 1994, p. 20

X. EL-FARRA, M. “League of Nations-approved UK Commission report on the Western Wall (1930)”, (<https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-183319/>)

United Nations, “MANDATE FOR PALESTINE”, (<https://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/2FCA2C68106F11AB05256BCF007BF3CB>), 12 Ağustos 1922

Stratejik Ortak, “Siyonizm ve İsrail’in Kuruluşundaki Terör Örgütleri”, (<https://www.stratejikortak.com/2016/08/israil-teror-orgutleri.html>), E.T. 24 Ağustos 2016

NTV, “‘Cenevre girişimi’ açıklandı”, (<http://arsiv.ntv.com.tr/news/245983.asp>), E.T. 2 Aralık 2003